

«զգրամս չուեաց ի օթեանս իւր: իսկ ասի թէ Հ. Մանուէլն ամենայնիւ լռեալ իցէ¹»:

Ստուգիւ նշանակութենէ զուրկ չէ վերջնոյս այդ լռութիւնը, մանաւանդ թէ թագուն նպատակ մը կ'երեւի այն հարցման մէջ՝ զոր ինքն իսկ Հ. Մանուէլ [խուպեարեան] առ Մխիթար կ'ուղղէ ըսելով. «Խնդրեմ թէ Լեհացի տէր Ստեփանին խնդրեալն «զորս խնդրէր զինչ պատասխանեցիր նմա զրով վասն տօմարին և տօնացոյցին և «այլոց, ծանուցես ինձ»²:

Ռոշքայի թուղթին մէջ մասնաւորապէս դիտելի կէտ մ'է՝ ընտիր հրատարակութիւններ ձեռք բերելու դիտմամբ իր տածած յարգանքն ու համարումը հանդէպ խաչատուր Վ.ի և Մխիթարայ լուսամտ տեսութեանց և հմտութեանց: Բայց այդ ամէնը մի միայն ձեռնարկներ ու դիմումներ են՝ անոնց պաշտօնական հաստատութիւն մը տալու և ընդունելի դարձնելու մտքով: Եւ ճիշտ ասոր համար է՝ որ նամակս նոր փաստաթուղթ մը կ'երեւի մեզ, քանի որ ցարդ Էդիսարեթուպոլսոյ դիւանական գրութեանց համաձայն՝ նկատուած էր թէ «նոր տունար մտցնելու համար առաջին քայլերն եղած են 1757ին քարաքային ժողովոյն մէջ»³:

Ամենպատիւ Հայր ի Քրիստոս և Տէր Վարդապետ

Ջրագմավատակ գիրդ յԱպրիլի Ա ծրեցեալն առի ի Լիբսիայէ, զոր էպիշֆալովցի Հայն այդի բերեալն էր. (զայլ բաց ի սմանէ ոչ ընկալայ): Առի, ասեմ, մեծաւ խանդաղատութեամբ սրտիս, բայց մեծագոյն շնորհակալութեամբ Ամենապատուոյդ, որ այդքան հոգածութեամբ ոչ մոռանայ զծառայ իւր: Փօստն առ մեզ⁴ ոչ է ստոյգ, սակս ընդ Դրանսիլվանիա առ ձեռն Պատ. Հօրն Մանուէլի հասուցանելով, որպէս և ես այժմիկ առնեմ: Միայն թէ ի վննայ չիցէ որ թղթաբացող, որպէս յոյժ կասկածեմ զումնմնէ: Առ ձեռն ուրեմն նորին Հօր Մանուէլի (զոր ինքն յետոյ ընդ վաճառականաց հասուցէ Գերանձնութեանդ) առաքեմ զՄաշտոցն մեր սրբազրեալ և տրամադրեալ, և իշխանութեամբ Գեր. Տեան Արքեպս.ին մերոյ աւփորձեալ, որով մեր ի Լեհաստան և ի Դրանսիլվանի վարիմք: Առ պարոն Պետրոսն Քեւեան բուն բարեկամն իմ գրեմ, զի որպէս ինձ՝ մինչ անդէն էի՝ բերանով խոստացաւ զծախս սորին տպելոյն հոգալ՝ նոյնպէս գործով կատարեսցէ, որպէս զի ի ձեռն Գեր. Հայրութեանդ՝ ըստ գովելի երկասիրութեանդ՝ որով ի նմանիս պայծառունաս՝ ի հրապարականն եկեսցէ լոյս: Ընդ սմին յղեմ և զնոր տօմարն տօնացոյցին ի միասին կարգաւորեալ, ոչ զնորայն օրինակն, զոր Սուրբ Ժողովոյն յառաջ ընդ տէր Յօհաննիսի տիպ տալ յանձնեցի վասն Նրազատկին Հայոց, այլ՝ զայլ, որ ինքն զինքն՝ թէ զինչ իցէ՝ ցուցանէ: Զտօմարէս, զայցարարութեան իմոյ, որ ի Դրանսիլվանիա, համարն տալով սուրբ Ժողովոյն մանրամասնաբար ծանուցի, և յոլովիւր մաղթեցի զափորձումն նորին և զթոյլ, զի այդր ի վննէտիկ ծախիւք Մեծաւորելի Կոստանորացն Կեռլացոց՝ որպէս ինձ խոստացան՝ տպեսցի: Զնոյնն արարի և առ Գեր. Տէր Նունցիոսն Վեննայու Կրիմալտին, որ Եպս.ին Դրանսիլվանիոյ (յորմէ առեալ էր զգիր վասն Տօմարին ընդ իմոցս) ուրախութեամբ խոստացաւ հոգալ զսորին հաստատումն ի Ս. Ժողովոյն. և այժմ առաւել ևս կարօղ է՝ զոլով Կարտինալ: Բայց ընդ վախճանիլ Սրբազան Հայրապետին⁴, Կարտինալացն գոլով զբազմօք զբաղեալք, տակաւին ոչ ետուն պատասխան վերոյգրեալ Եպս.ին կամ ինձ: Ասացի ի վննէտիկ, որպէս զի հոգաբար-

1. Թուղթ առ Մխիթար. զր. յամին 1730 ռոյստ 18, ի վնննա:

2. Թուղթ առ Մխիթար. զր. յամին 1730 նոյեմբ. 19 ի Պաշուալօֆ.

3. Գովրիկեան, «Հայր յԷդիսարեթուպոլիս Դրանսիլվանիոյ» էջ 231:

4. Բենեդիկտոս Ժ.Գ. (1724-1730):